

УДК 542.511:17.022.1(477+73).001.36

Р. О. Коваленко

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ПРЕЗИДЕНТА В УКРАЇНІ ТА В США

Постановка проблеми. Із моменту введення посади Президента України велика увага приділялася питанню заміщення цієї посади. Основні положення, які стосуються відповідних виборів, закріплюються в Конституції України – Основному Законі. У зв'язку з тим, що наразі відбувається комплексне оновлення цього акта (а саме Конституційною Асамблеєю вже розроблена Концепція внесення змін до Конституції України), важливим науковим завданням є доктринальне підкріплення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання політичного іміджу, імідж-технологій знаходяться на межі юридичних та політичних наук, зокрема на межі конституційного права та досліджень політичних інститутів і процесів. Відповідно, вони привертають увагу як політологів, так і юристів.

Варто зазначити, що до останніх робіт у сфері конституційного права належить низка публікацій М. Афанасьєвої, яка активно досліджує проблеми виборчої інженерії. Вчений зазначає, що виборча інженерія – це «законодавче проектування елементів виборчої системи та правил поведінки суб'єктів (учасників) виборчого процесу з метою досягнення заданого політико-правового результату» [1, с. 281].

Серед останніх досліджень політичного спрямування варто також звернути увагу на дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук І. Купцової «Імідж-технології в політичному процесі сучасної України» (м. Одеса, 2013 р.). Зокрема, розглядаючи особливості конструювання імідж-технологій у формуванні політичного лідерства, дослідник визначив імідж як єдине комплексне джерело інформації про політичного лідера [2, с. 9].

Однак невелика кількість українських дослідників цих проблем звертаються до зарубіжного досвіду, зокрема до досвіду США. У сфері політичних наук прикладом такого дослідження може бути дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук Т. Моторнюк «Виборчі технології у сучасному електоральному процесі України: рецепція досвіду США» (м. Чернівці, 2011 р.). У науці конституційного права відповідні дослідження на сьогодні відсутні, що зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є аналіз конституційних основ політичного іміджу президента в Україні та в США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавство кожної держави містить норми, на підставі яких відбувається формування іміджу провідних політиків країни. Звісно, під час формування іміджу вони керуються власними побажаннями, порадами експертів-іміджмейкерів, партійними програмами, суспільними потребами та прагненням їх задовольнити тощо. Усі ці складові політичного іміджу досліджують фахівці з політичних наук. Однак основою для формування політичного іміджу є норми чинного законодавства, переважно норми конституційного права.

Такі норми доцільно угрупувати залежно від їхнього змісту:

1) норми, що містять вимоги до осіб, які займають посади в органах публічної влади;

2) норми, що містять порядок проведення передвиборної агітації.

Норми другої групи є нормами переважно процесуального права. Норми першої групи відрізняються тим, що вони здебільшого належать до норм матеріального права, констатуючи ті чи інші вимоги.

У цій статті розглянуто тільки норми, що містять вимоги до осіб, які займають посади в органах публічної влади. Норми цієї групи є неоднорідними. Вони містять вимоги до:

- кандидатів на посади в органах публічної влади;
- осіб, які вже займають ці посади.

Розглядаючи конституційні основи політичного іміджу глави держави в Україні та в США, зупинимось на тих конституційних нормах, які впливають на імідж кандидатів на ці посади, та на тих, які адресуються обраним президентам.

Вимоги до кандидатів на посаду Президента України, що містяться в Конституції України, мають загальний та спеціальний характер. До загальних вимог належать норми розділу III, що стосуються осіб, які реалізують своє пасивне виборче право. Зокрема, у ст. 70 зазначається: «Право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років. Не мають права голосу громадяни, яких визнано судом недієздатними» [4]. Стаття 71 містить принципи виборчого права: вибори відбуваються на основі загального, рівного й прямого виборчого права шляхом таємного голосування. До політичного іміджу найбільше відношення має принцип рівності виборчого права. Він розповсюджується не тільки на осіб, які мають активне виборче право, але й пасивне також. Причому це стосується не тільки виборів Президента України, а й інших виборів.

На відміну від Основного Закону України, Конституція США не містить норм загального характеру, які б застосовувалися до всіх осіб, що реалізують своє виборче право, у тому числі пасивне. До її тексту включено лише вимоги спеціального характеру, які передбачають, хто може бути кандидатом на посаду Президента США (розділ 1 ст. II). Аналогічні норми спеціального характеру містяться в розділі V «Президент України», зокрема в ст. 103. Порівняння вимог, які конституції аналізованих країн висувають до кандидатів на посаду президента, наведено в таблиці.

Таблиця

Умови реалізації пасивного виборчого права
на виборах президента за конституціями України та США

Вимога	Конституція України	Конституція США
Ценз громадянства	Громадянин України	Громадянин США за народженням
Віковий ценз	35 років та більше	35 років та більше
Наявність активного виборчого права	Так	

Ценз осілості	Проживання в Україні протягом 10 останніх років перед днем виборів	Проживання в США протягом 14 років
Мовний ценз	Володіння державною мовою	

Як бачимо, співпадають вимоги щодо цензу громадянства, а також нижньої планки вікового цензу. Цікаво, що жодна з конституцій не містить максимальний віковий ценз, який можна було б застосувати до глави держави. Зазначимо, що все більше зарубіжних країн встановлюють не тільки мінімальний, але й максимальний вік для кандидатів на посаду президента. До того ж Конституція США передбачає необхідність бути громадянином за народженням [5]. Поки що ця вимога ніколи не створювала проблем для кандидатів, що балотувались на посаду президента. Як правило, «сильні» кандидати просто не висувають свої кандидатури. Наприклад, ЗМІ вказують, що в разі, якщо б экс-губернатор Каліфорнії А. Шварценеггер та один із сенаторів від Техасу Т. Круз були б громадянами США за народженням, їхні шанси на перемогу були б надзвичайно високими [6]. Проте стосовно Т. Круза питання є спірним, оскільки федеральне законодавство не містить чіткої вказівки на те, хто саме є громадянином США за народженням. Імовірно, що в справі Т. Круза необхідним буде звернення до суду. Перед виборами 2008 р. аналогічне питання вирішувалося стосовно кандидата від республіканської партії Дж. Маккейна, який народився на території авіабази ПВС США поза межами країни, а перед виборами 1964 р. – стосовно Б. Голдвотера, який народився у 1904 р. в Аризоні – 48-му штаті США, який набув цей статус лише в 1912 р. Обидва були зареєстровані кандидатами на посаду Президента США, хоча за підсумками виборів програли.

Зазначимо, що в Україні практика стосовно необхідності народження саме на території України, навіть коли вона перебувала в складі інших держав, є аналогічною. Так, Л. Кравчук народився в 1934 р. в селі Великий Житин, яке належало до Волинського воєводства (Польща). У 1939 р. ця територія перейшла до СРСР (УРСР) та стала вважатись Рівненською областю.

Конституція США є також більш суворою щодо кількості років, які необхідно прожити на території країни перед президентськими виборами. Натомість вона не містить вимог мати активне виборче право (презюмується, що кандидат матиме його) та володіти державною мовою. Адже, по-перше, Конституція США була прийнята ще до того, як поняття «державна мова» стало розповсюдженим, а по-друге, у США цей термін не використовується й досі, а статус офіційної мови має англійська.

Термін повноважень глави держави Конституція України визначає в 5 років, а Конституція США – у 4 роки. Можливим є повторне обрання на посаду на такий же строк. Виходячи із цієї конституційної вимоги, формування політичного іміджу глави обох держав має довготерміновий характер та має здійснюватися стратегічно, а не стихійно. Під час формування іміджу політика важливо врахувати вимоги до кандидатів на посади, які він прагне зайняти, щоб не витратити зайві ресурси в разі його неможливості претендувати на певну посаду, у цьому випадку – на посаду глави держави. Або навпаки, залучити додаткові ресурси та мати достатньо часу,

щоб заздалегідь, ще до початку виборчої кампанії, звернутися до суду чи вдатися до інших дій, необхідних для того, щоб бути зареєстрованим кандидатом на посаду.

Здійснення повноважень президентів традиційно починається після прийняття ними присяги. Тексти присяг містить ст. 104 Конституції України та розділ 4 ст. II Конституції США (до речі, традиція приймати присягу під час вступу на посаду глави держави походить саме із США, а отже, ця присяга є найстарішою президентською присягою у світі [7, с. 233]).

Після того, як президент прийняв присягу, він керується нормами конституції та чинного законодавства країни. Відповідно, іміджмейкери, плануючи дії щодо побудови позитивного політичного іміджу глави держави, завжди беруть до уваги ці норми, особливо якщо вони містять певні заборони.

Глава V Конституції України містить низку норм, які регламентують повсякденну діяльність Президента України. Наприклад, відповідно до ст. 103 Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті отримання прибутку. Стаття 111 Конституції України встановлює основні етапи процесу імпичменту Президента України. Зокрема, для планування дій глави держави іміджмейкерам треба пам'ятати, що в Україні приводом для того, щоб розпочати процедуру імпичменту Президента України, є вчинення державної зради або іншого злочину. Ця стаття Конституції України поки що не використовувалася. Проте варто звернути увагу на те, що вона є дуже лаконічною, а в Україні відсутній закон, який би детально регламентував порядок проведення імпичменту, тривалість його стадій тощо.

Конституція США в ст. II стосовно Президента США містить положення, які багато в чому є аналогічними наведеним вище нормам Основного Закону України. Зокрема, вона передбачає, що Президент США у встановлені терміни отримує за свою службу винагороду, яку не можна ні збільшити, ні зменшити протягом періоду, на який він був обраний, і в межах цього періоду він не може отримувати ніяких інших доходів від Сполучених Штатів Америки в цілому чи від будь-якого штату зокрема. У розділі 4 ст. II йдеться про те, що главу держави може бути усунено з посади після засудження в порядку імпичменту за державну зраду, хабарництво чи інші серйозні злочини й місдімінори (серйозні проступки). У США імпичмент, відповідно до ст. I Конституції США, ініціюється Палатою представників США та розглядається Сенатом США, який за наявності 2/3 голосів приймає остаточне рішення. За весь період існування посади Президента США імпичмент ініціювався двічі – у 1868 р. стосовно Е. Джонсона, якого звинувачували в незаконній відставці одного з міністрів, та в 1998–1999 р. стосовно Б. Клінтона, якого звинувачували в дачі неправдивих свідчень та в перешкоджанні правосуддю.

Таким чином, конституції України та США передбачають відносно невеликий перелік обмежень діяльності глави держави під час виконання їм своїх повноважень. Найбільш важливими питаннями в обох країнах визнані заборона мати

інший представницький мандат, основи фінансового забезпечення президентів та такий спосіб дострокового припинення їхніх повноважень, як імпічмент. При цьому в США перелік підстав для імпічменту є більш широким, що в сукупності з наявністю актів, конкретизуючих відповідні конституційні норми, призвело до ініціювання імпічменту двох президентів країни.

Розгляд конституційних основ політичного іміджу глави держави в Україні та в США вказує на те, які основні демократичні цінності в країні: принцип рівності, запобігання необмеженій кількості термінів перебування на посаді президента, застосування до глави держави принципу розподілу влади, а також системи стримувань і противаг, які його доповнюють, обмеження корупційних діянь та неможливість знаходження на посаді президента осіб, які протягом терміну своїх повноважень вчинили злочини.

Висновки. На підставі розгляду конституційних основ політичного іміджу президента в Україні та в США було зроблено такі висновки. Запропоновано класифікувати правові норми про посадових осіб органів публічної влади залежно від їхнього змісту на такі, що містять вимоги до осіб, які займають посади в органах публічної влади (як правило, це норми матеріального права), та такі, що містять порядок проведення передвиборної агітації (як правило, це норми процесуального права). Норми, що містять вимоги до осіб, які займають посади в органах публічної влади, у свою чергу запропоновано поділяти на такі, що містять вимоги до кандидатів на посади в органах публічної влади, та такі, що містять вимоги до осіб, які вже займають ці посади. Змістовне наповнення кожної із запропонованих груп розглянуто на прикладі такої посадової особи, як глава держави, із використанням конституцій України та США. Перспективи подальших досліджень вбачаються в аналізі норм чинного законодавства, які конкретизують конституційні положення та враховуються під час формування політичного іміджу президента в Україні та в США.

Література

1. Афанасьєва М.В. Суб'єктивація та суб'єктивізм у виборчій інженерії / М.В. Афанасьєва // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – № 60. – С. 281–287.
2. Купцова І.І. Імідж-технології в політичному процесі сучасної України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / І.І. Купцова ; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2013. – 20 с.
3. Моторнюк Т.М. Виборчі технології у сучасному електоральному процесі України: рецепція досвіду США : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути, процеси та технології» / Т.М. Моторнюк ; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – / Чернівці, 2011. – 20 с.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 142.
5. Конституція США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_transcript.html.
6. Dugging S. Is Ted Cruz a natural-born citizen eligible to serve as president? / S. Dugging [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.yahoo.com/ted-cruz-natural-born-citizen-eligible-serve-president-100207138--politics.html>.
7. Мишина Н.В. Конституционное право Соединенных Штатов Америки / Н.В. Мишина // Мишина Н.В. Государственное право зарубежных стран : [курс лекций] / Н.В. Мишина, В.А. Михалев, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. – К. : Юринком Интер, 2012. – С. 223–258.

Анотація

Коваленко Р. О. Конституційні основи політичного іміджу президента в Україні та в США. – Стаття.

У статті запропоновано класифікувати правові норми про посадових осіб органів публічної влади залежно від їхнього змісту на такі, що містять вимоги до осіб, які займають посади в органах публічної влади (як правило, це норми матеріального права), та такі, що містять порядок проведення передвиборної агітації (як правило, це норми процесуального права). Змістовне наповнення кожної із запропонованих груп розглянуто на прикладі такої посадової особи, як глава держави, з використанням конституцій України та США.

Ключові слова: глава держави, президент, політичний імідж, Президент України, Президент США.

Аннотация

Коваленко Р. О. Конституционные основы политического имиджа президента в Украине и в США. – Статья.

В статье предложено классифицировать правовые нормы о должностных лицах органов публичной власти в зависимости от их содержания на содержащие требования к лицам, занимающим должности в органах публичной власти (как правило, это нормы материального права), и содержащие порядок проведения предвыборной агитации (как правило, это нормы процессуального права). Содержательное наполнение каждой из предложенных групп рассмотрено на примере такого должностного лица, как глава государства, с использованием конституций Украины и США.

Ключевые слова: глава государства, президент, политический имидж, Президент Украины, Президент США.

Summary

Kovalenko R. O. Constitutional basics of the president's political image in Ukraine and in the USA. – Article.

The paper proposes to classify the norms of statute of officials of public authorities, depending on their contents: to those which contain requirements for persons holding positions in the government (usually the substantive law), and those which contain the demands of the election campaign (usually the procedural rules). Content of each of the proposed groups is analyzed in the article, using the example of such officer as the head of state and texts of constitutions of Ukraine and the USA.

Key words: head of state, president, political image, President of Ukraine, President of the USA.

УДК 340:37.001.73-057.36(477)

А. І. Годяк

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження. Демократичні перетворення в сучасному суспільстві, масштабність соціально-правових реформ у державі ставлять перед органами внутрішніх справ, зокрема Міністерством внутрішніх справ України, якісні нові вимоги, спрямовані на вдосконалення діяльності працівників міліції. Їх діяльність повинна відповідати сучасним міжнародно-правовим стандартам і потребам демократично-правової держави. Провідне місце в такому контексті посіла правова освіта співробітників міліції. Ця інституція сприяє створенню демократичних засад їх функціонування та відповідає ліберально-демократичним традиціям і вимогам Конституції України.

Практична участь міліції в розбудові правової держави відбувається шляхом розв'язання таких завдань, як боротьба з корупцією, організованою злочинністю, хабарництвом, особливо в середовищі правоохоронних органів; захист прав і сво-